

‘... นี่แหละ ขนัตน์เป็นตวันพพานหละ
อดทนไม่ได้ ไปนิพพานไม่ได้ อดทนได้ ไปนิพพานได้ ...’
‘... ถ้าไม่มีความอดทน ไม่มีความหยุด ไม่มีความนิ่ง
อย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว เข้านิพพานไม่ได้
ที่เข้านิพพานได้ ไปนิพพานได้ ก็เพราะอาศัยความอดทน
คืออดใจนั่นเอง เป็นความแผดเผาอย่างยิ่ง ...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

กัณฑ์ที่ ๔๖ โอวาทปาฏิโมกข์

๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

ขุณฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา

น หิ ปพฺพชิตो ปรูปฆาตี

สมฺโณ โหติ ปรี วิหะยนฺโตติย

ที.ม.(บาลี) ๑๐/๕๔/๕๗

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถาซึ่งมีมาในโอวาทปาฏิโมกข์บ้าง ในที่
อื่นๆ บ้าง มาหลายแห่งด้วยกัน แต่ที่มากในโอวาทปาฏิโมกข์คือนั้น พระศาสดายก
ข้อสำคัญของพระพุทธศาสนาขึ้นประกาศแก่พระภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป ซึ่งเป็นปฺราณกขณฺณ
ท่านเหล่านั้นที่จะประกาศพระศาสนาสืบต่อไป พระจอมไตรยกข้อสำคัญขึ้นให้ท่านที่มา
ประชุมนั้นเข้าใจชัดเจนน ว่าทางปฏิบัติหลักัดโดยตรงแต่คนละคน ไม่เชื่อนแซ
ผิดทางไปได้

พระจอมไตรรับสั่งด้วยพระองค์เองว่า **ขุณฺตี ปรมํ** ความอดทน **ขุณฺตี** อันว่า
ความอดทน **ตีติกฺขา** กล่าวคือความอดใจ อดทนคืออดใจนั่นเอง **ตโป** เป็นความ
เพียรเครื่องแผดเผา **ปรมํ** อย่างยิ่ง ความอดทนคืออดใจ เป็นความแผดเผาอย่างยิ่ง

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งความอดทนนั้นว่าเป็น
เครื่องดับไม่มีเครื่องดับอื่นยิ่งไปกว่า เป็นเครื่องดับอย่างยิ่ง ว่าความอดทนนั้นเป็นเครื่อง
ดับอย่างยิ่ง ความอดทนนั้นเป็นนิพพานอย่างยิ่ง บาทที่ ๑ และบาทที่ ๒ รวมกันเข้าได้
ความชัดอย่างนี้

น หิ ปพฺพชิตो ปรูปฆาตี การเข้าไปฆ่าซึ่งสัตว์อื่น การเข้าไปฆ่าผู้อื่นสัตว์
อื่น เรียกว่าเป็นบรรพชิตไม่ได้ หาเป็นบรรพชิตได้ไม่

สมณ โหติ ปรี วิหะยนโต การเบียดเบียนสัตว์อื่นจะถือว่าเป็นสมณะ ก็ไม่ได้เหมือนกัน ถ้าเป็นบรรพชิตแล้วไม่เข้าไปฆ่าสัตว์อื่น ถ้าเป็นสมณะแล้วไม่เบียดเบียนสัตว์อื่น จึงเป็นบรรพชิตได้ เป็นสมณะได้ ถ้ายังเบียดเบียนยังฆ่าสัตว์อื่นอยู่เป็นบรรพชิตไม่ได้ เป็นสมณะไม่ได้ พวกเราเหล่านั้นนักบวชเป็นภิกษุสามเณร เป็นอุบาสก อุบาสิกา ก็เว้นขาดแล้วจากการเข้าไปฆ่า หรือการเบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่นไม่มีแก่เราแล้ว จึงเป็นนักบวชได้เป็นสมณะได้ ถ้าว่ายังมีเข้าไปฆ่าเข้าไปเบียดเบียนอยู่ เป็นนักบวชเป็นสมณะไม่ได้ นี่ต้องจำเป็นตำรับตำราทีเดียว ข้อตายตัวทีเดียว ข้อสั้นที่สุดง่ายที่สุด ฟังแล้วไม่มีพิรุณละ เอาเป็นข้อวัตรปฏิบัติได้ทีเดียว

ขนฺตี แปลว่าความอดทน อดทนอะไร อดทนต่อความโลภที่เกิดขึ้น อดทนต่อความโกรธที่เกิดขึ้น อดทนต่อความหลงที่เกิดขึ้น นี่ไม่ใช่ของง่าย อดทนต่อความโลภ ความอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของของตัวเอง อดทนต่ออภิชฌาคือความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง ไกลออกไปจากความโลภ อยากออกไปจากความโลภอีก อยากหนักออกไป อดทนต่อความโลภหนักละเอียดเข้าไป อภิชฌามันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง

อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ มันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ พยาบาท หมายความว่า เขาถึงความวิบัติพลัดพรากทีเดียว ไม่ให้ดีกว่าตัว ไม่ให้เกินตัวไปได้ ถ้าดีกว่าตัว เกินตัว ก็ให้วิบัติพลัดพรากไปเสียโดยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเหลี่ยมโกงอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นจากความพยาบาท มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เห็นผิดจากความจริง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ

ทสวตฺตฎฺกา มีวัตถุ ๑๐ ให้ทานไม่มีผล บูชาใหญ่ไม่มีผล บูชาน้อยไม่มีผล เหล่านี้เป็นต้น นี่เป็นมิจฉาทิฏฐิ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐินี้แหละเป็นตัวสำคัญนัก ถ้าเกิดขึ้นกับหญิงชายผู้ใดแล้ว คำว่าหญิงชายนั่นเป็นที่อดทนระอาใจของคนอื่นทีเดียวเกลียดชังทีเดียว ไม่อยากเข้าใกล้ ไม่อยากคบค้าสมาคม นี่ต้องคอยกระมัดระวังให้ดีนะ อภิชฌาอย่าให้มันโผล่เข้ามาในใจได้ ถ้าโผล่เข้ามาก็หน้าเกลียดหนักเชียว มันเป็นตัวขโมย พยาบาทก็เหมือนกัน ถ้าโผล่ขึ้นในสันดานของบุคคลผู้ใด ละก็คอยระวังนะ โผล่ขึ้นมาแล้วไม่เอาออกเขาเกลียดทีเดียว ให้มันฝังอยู่ไม่ได้ มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรมก็สำคัญ ถ้าโผล่ขึ้นก็ให้รีบเอาออกเสียทีเดียว อย่าให้นอนแรงอยู่ได้ ถ้านอนอยู่ในใจละก็เสียผู้เสียคนทีเดียวนะ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ นี่เป็นธรรมชาติของมนุษย์

แท้ๆ เราก็โผล่บ่อยเสียด้วย หญิงชายผู้ใดไม่ว่า โผล่บ่อยด้วย อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ นะ สำคัญนักทีเดียว

อภิชฌาคือความเพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นสมบัติของตัวเอง โดยเราเพ่งว่าขอให้ถูกล็อตเตอรี่ให้รวยสักทีเถอะ ให้ถูกล็อตเตอรี่สักทีเราจะรวยยกใหญ่แหละ นี่เพ่งอยากได้สมบัติของคนอื่นมาเป็นของตัวเองอย่างนี้ นี่ก็เป็นอภิชฌาเหมือนกัน เพ่งอยากได้สมบัติก้อนใหญ่มาเป็นของตัวเอง ได้มาลอยๆ ด้วย นี่แหละอภิชฌาแท้ๆ เชียว ไม่ให้ใครหละ พยาบาทละ ขออย่าให้คนอื่นถูกล็อตเตอรี่เบอร์หนึ่งเสีย ให้เราถูกคนเดียวเถอะ นั่นแหละ พยาบาท พออยากจะได้สมบัติก้อนใหญ่ก็เข้าป้องกันสมบัตินั้นทีเดียว คนอื่นอย่าให้ถูก ให้ถูกเราคนเดียว นั่นแหละ นี่พยาบาทให้คนอื่นตกจากสมบัติเสีย ให้ถึงความวิบัติพลัดพรากเสีย เมื่อเป็นเช่นนี้เป็นอย่างไร อ้ายนั่นเป็นมิจฉาทิฏฐิเห็นผิดนี่ นั่นแหละ มิจฉาทิฏฐิก็เห็นอย่างนั้นแหละจริงๆ ไม่ใช่ผิเลนเล่นๆ เห็นชัดทีเดียว นี่ให้พึงรู้ว่า อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิเป็นอย่างนี้ อภิชฌาอยากได้สมบัติของคนอื่น อยากได้อะไร ทำสวนไถ่กันก็คิดจะรุกรานนาเจ้า ค้าขายไถ่กันก็คิดจะเขม็ดแถมให้วังของเจ้าแคบเข้ามาให้วังของเรากว้างออกไป ท่วมทับเข้าเสีย ค้าขายรุกรันกันอย่างนี้หนา ไม่ใช่รุกรันพอดีพอร้าย ทำนาค้าขายรุกรันอย่างนี้ ข้าราชการก็แก้ไขอีกเหมือนกัน ให้เราสูงขึ้นให้เขาต่ำลง ให้เราดีกว่าเขาไว้ นี่พวกอภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิทั้งนั้น

อภิชฌา เพ่ง ถ้าเราสูงขึ้นก็จะให้ได้สมบัติกว่า ยศฐาดีกว่าเขา พยาบาทเข้าแทรกแซงคอยป้องกันไว้ ไม่ให้เขาสูงกว่าเราได้ มิจฉาทิฏฐิ คือเห็นอย่างนั้นเป็นตัว มิจฉาทิฏฐิแท้ๆ นี้อยู่ในวงราชการ ที่นี้ในวงการที่เราเข้ามาบวช เป็นภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา เอาอีกเหมือนกัน อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ เข้ามาอีกเหมือนกัน อภิชฌา เพ่ง เรารักษาดีขอให้ดีกว่าเขา คนอื่นสู้ไม่ได้ ถ้าว่าคนไหนจะเหลื่อมล้ำดีกว่าเรา เราออกความพยาบาทเข้าใส่ หาอุบายให้ตกไปฝ่ายชั่วกว่าเราเสีย นี่ก็พยาบาทเหมือนกัน คิดเช่นนั้นเห็นเช่นนั้นเป็นมิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม ผิดเหมือนกันในเรื่องรักษาศีล แก้ไขอย่างนี้ก็ตกอยู่ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ

ทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ท่านมุ่งอย่างไร ถ้าไม่มีอภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิแล้ว โลภะ โทสะ โมหะ ราคะ กามราคะนุสัย ไม่มีในท่านแล้ว ไม่มีแก้ท่านแล้วท่านจะเป็นอย่างไร

พระพุทธเจ้าท่านได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ได้บรรลุธรรมกาย เข้าถึงโคตรภู ทั้งหยาบทั้งละเอียด โสดาทั้งหยาบทั้งละเอียด สกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด อนาคา ทั้งหยาบทั้งละเอียด อรหัตทั้งหยาบทั้งละเอียด เข้าถูก เมื่อเข้าถึงแล้วพระองค์ท่านก็ ทรงปริวิตกทีเดียวว่า ทำไฉนหนอ ธรรมะที่ลึกซึ้งยากที่บุคคลจะถึง ทำไฉนเราจึงจะ ได้แสดงเปิดเผยให้กว้างออกไป ให้มนุษย์ได้รู้เห็นเหมือนกับเราอย่างนี้ เราจะแก้ไขให้ มนุษย์รู้เหมือนเรามากหมดทั้งชมพูทวีปหนา เราจะได้ช่วยมนุษย์ให้ตื่นจากหลับ พัน จากอบายภูมิทั้งหมด พันจากภพทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ไม่ต้องวนเวียน วายกกันในวัฏฏะ คือ กรรมวัฏฏ วิปากวัฏฏ กิเลสวัฏฏ มินิพพานเป็นที่ไปเบื้องหน้าทีเดียว พระองค์ก็สวดสวดพระทัยทีเดียว

พระองค์ก็ทำตัวพระองค์เป็นตัวอย่าง เวลาเข้านำหมู่พระภิกษุสามเณรแสวงหา อาหารบิณฑบาต เอาข้าวปากหม้อ เลี้ยงชีพเสียคนละอ้อม ที่ยังไม่ได้ก็ทำไป ที่ได้ บรรลุแล้วก็ช่วยกันส่งสอนต่อไป แทนพระองค์ไป ที่ยังไม่ได้ก็ทำไป ได้แล้วเที่ยวส่งสอน ต่อไป ยังไม่ถึงที่สุดก็ทำไป พอเวลาเข้านำออกอีก ไปบิณฑบาตขอฝากท้องแก่พลเมือง เสีย ขอลาอาหารอ้อมเดียวไม่ทำอะไร ไม่ทำอะไรใครด้วย ทำลายแต่กิเลสภายในเท่านั้นแหละ และแก้ไขให้คนอื่นทำลายกิเลสเหมือนท่านบ้าง ไม่ต้องการอะไร ถ้าได้สำเร็จ มรรคผลแล้ว พระองค์จะไปได้ดิบได้ดีอะไร เปลา่ ไม่ได้เลย ได้ก็ได้ของตัวเอง ตาม เสด็จพระพุทธเจ้า พอรู้ สำเร็จก็รู้จักพระพุทธเจ้าทีเดียว อ้อ พระบรมศาสดาฉลาดอย่าง นี้ เราไม่เสียที่เกิดมาเป็นมนุษย์ มาพบพระบรมศาสดา พบพระพุทธเจ้าทีเดียว ผู้สำเร็จ ก็เห็นอย่างนั้นด้วยตัวของตัวเอง

เวลาเข้าพระองค์ก็ทรงแสวงหาอาหารบิณฑบาต นำหมู่พระภิกษุสามเณร เป็น ประมุขทีเดียว เวลาพลบค่ำแสดงธรรมไม่หยุด หมู่พระภิกษุสามเณรมาประพฤติปฏิบัติ จะได้สอนให้ปฏิบัติเป็นเหมือนพระองค์ ถ้าว่ามรรยาตสูงนักสอนให้ลดลงเสียหน่อย ต่ำ นักขยับให้ขึ้นหน่อย ให้ได้อันดับอันดี ให้ถูกช่องกลางให้ดี ให้เป็นมัชฌิมาปฏิบัติให้ดี และพลบค่ำให้อโวกา เวลาพลบค่ำให้อโวกาทภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ให้โอวาท นั้นหมายความว่าสูงให้ลดลง ต่ำให้สูงขึ้น ให้โอวาทพอเหมาะพอเจาะพอดี

ในเวลาเที่ยงคืนเงียบสงัด พระองค์เข้าสมาบัติแก้ปัญหาเทพยดา มนุษย์มาทูล ถาม เศรษฐี คหบดี เสร็จกิจการของการงานที่ยุ่งยากมากมาย ดิตขัดอะไรก็มาทูลถาม พระองค์ พระองค์ก็แก้ไขให้ความสะดวกทุกประการแก่เศรษฐี คฤหบดี

นั่นแหละความโลภเกิดขึ้น อภิชฌาเกิดขึ้นให้ดับไปได้ อภิชฌาเกิดขึ้นชั่วขณะ
 อุดเสียให้ดับไปได้ ฆ่าอภิชฌาตายครั้งหนึ่งนั้นเป็นนิพพานปัจฉิมขีณ จะถึงพระนิพพาน
 โดยตรงทีเดียว ความพยาบาทเกิดขึ้น ให้ดับลงไปเสียได้ ไม่ให้ออก ไม่ให้ทะลุลง
 ออกมาทางกาย ทางวาจา ให้ดับไปเสีย ทางใจนั้นดับไป ให้ดับไปได้คราวใด คราวนั้น
 ได้ชื่อว่าเป็นนิพพานปัจฉิมขีณหนา สูงนัก กุศลนี้สูง จะบำเพ็ญกุศลอื่นสู้ไม่ได้ทีเดียว ความ
 หลงเกิดขึ้น มิจฉาทิกุฎี เห็นผิดจากคลองธรรม เมื่อเห็นผิดเกิดขึ้น ทำใจหยุดนิ่งเสีย

หยุดนิ่งเสีย ไม่ช้าเท่าไร ประเดี๋ยวเท่านั้น ความเห็นผิดดับไป นั่นเป็นนิพพานปัจจัยที่เดียว นี่ติดอยู่กับขอบนิพพานเขียวหนา

ความอดทนติดอยู่กับขอบนิพพาน ความอดทนอันนี้แหละ ถ้าพระพุทธเจ้าไม่มีละก็ ไม่มีในพระโพธิสัตว์เจ้าสร้างบารมีเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ ที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้ก็เป็นด้วยความอดทน นี่จะไปนิพพานได้ก็ไปด้วยความอดทนนี้ ถ้าอดทนไม่มีไปนิพพานไม่ได้

อดทนต้องมีท่านะ อดทนเหลวไหลๆ เลอะๆ เทอะๆ ก็ใช้ไม่ได้ อดทนต้องมีท่า ถ้าอดทนมีท่าจะต้องอดทนอย่างไร เราทำสวนไถ่กัน เป็นชาวสวนทำสวนไถ่กัน เขา ก็ทำสวน เราก็กทำสวน แต่มันพอๆ กันเสมอๆ กัน เราก็กอยากให้มันดีกว่าเขานะ ให้เขา แพ้เราให้ได้ อยากได้ดีกว่าเขาให้เขาแพ้เราให้ได้ นั่นคืออภิขมา อยากจะรุกเจ้าเสียมั่ง อยากจะทอนกำลังเจ้าเสียมั่ง ให้เรามีสมบัติดีกว่า คุณสมบัติดีกว่า เกิดขึ้นแล้ว

ถ้าว่าจิตขยับขึ้นเช่นนี้ คิดทำนี้ อยากจะให้ดีกว่าเขาเป็นอภิขมาแล้ว ที่นี้ก็มิ พยาบาทอยู่ที่เดียว มีพยาบาทอยู่แล้ว มีพยาบาทแข่งอยู่แล้ว แข่งก็ยังสู้ไม่ได้ หา อุบายแล้ว พยาบาท หาอุบายแก้ไขให้เขาลดกำลังเสียให้ได้ นี่มีพยาบาทเข้าสนับสนุน แล้ว

รักษาไถ่การงานของตัวที่เรียกว่า อภิขมา พยาบาท นั้นแหละให้หายไป คุณไว้ เสมอ คุณไว้ นั้นมีจกาทิฎฐิแท้ๆ

เมื่อทำสวนไถ่กันไม่มีพยาบาท อภิขมาก็ไม่มี พยาบาทไม่มี มีจกาทิฎฐิก็ไม่มี เราอยากเจริญฉันใดให้เขาเจริญฉันนั้น เรารุ่งเรืองอย่างไรก็ให้เขารุ่งเรืองอย่างนั้น มี เมตตา รักใคร่ปรารถนาอยากจะทำให้เขาเป็นสุข กรุณา อยากจะให้เขาทำงานน้อยๆ ให้ ได้ผลมากๆ ให้เขาได้พ้นจากทุกข์ หากเขาได้ผลมากก็ยินดีเหมือนตัวได้เองอย่างนี้ ถ้า เป็นอย่างนี้ได้ชื่อว่าประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา เมื่อเขาถึงความวิบัติพลัดพราก อย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่สมน้ำหน้า ว่าขอให้เขาอย่าวิบัติพลัดพรากเลย นี่ในใจอยู่อย่าง นี้ นี่เรียกว่าพรหมวิหาร

เมื่อตั้งอยู่ในพรหมวิหารเช่นนี้แล้วได้ชื่อว่าไม่มี อภิขมา พยาบาท มีจกาทิฎฐิ เข้าแทรกแซง ได้ชื่อว่าดำเนินตามร่องรอยของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์แล้ว แล้วที่ยังมีอภิขมา พยาบาท มีจกาทิฎฐิอยู่ นั้นดำเนินตามร่องรอยพญามารแล้ว นี่ไม่ใช่ทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ นี่เป็นทางไปของมารเสียแล้ว อย่างนั้น คนอย่างชนิดนั้นรวยไม่ได้ มั่งมีไม่ได้ คนจะ รวยได้จะมีได้ต้องประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ดังกล่าวแล้ว นั้นแหละ

เป็นทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ เป็นทางไปของพระแท้ๆ นี่เป็นภิกษุสามเณร จะทำกิจการอันใด ทำนา ทำสวน ทำราชการงานเดือน เล่าเรียนศึกษาใดๆ ต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาอยู่อย่างนี้ละ รักษาตัวเพื่อจะกีดกันเสียซึ่ง อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ให้มันหมดสิ้นไปเสีย

ถ้าไม่ฉะนั้น ถ้าไม่ใช่อุบายทางใดทางหนึ่งมันจะท่วมทับเราให้ได้ ต้องใช้ความ อุตทน อุตทนต่ออภิชฌา อุตทนต่อพยาบาท อุตทนต่อมิจฉาทิฏฐิ อุตทนต่ออภิชฌา มิจฉาทิฏฐิ เป็นการตั้งอยู่ในขันติโดยปริยาย อุตทนต่อความโกรธที่เกิดขึ้นโดยปัจจุบัน ทันด่วน ระวังให้อยู่ในอำนาจเสียได้ นั่นได้ชื่อว่าขันติโดยตรงทีเดียว เหมือนพระ เวสสันดรให้ทาน ๒ กุมารไปแล้ว เป็นบุตรบริจาคนั้นแล้ว ชูชกแกมาตีลูกหน้าทีหนึ่งเข้า ให้แล้ว พระองค์ทรงขยับพระแสงที่อยู่ข้างที่นั่นนั้นออกมาเป็นกอง แต่พระองค์ทรง สอดส่องด้วยพระปรีชาญาณ จนกระทั่งพระแสงที่ขยับออกมานั้นเข้าไปอยู่ที่เก่าเสียได้ หดกลับเข้าไป หดเข้าไปเสียอย่างเก่า ไม่เอาหละ ปล่อยกันที นี่มันหน้าที่ของเขาไม่ใช่ หน้าที่ของเรา หน้าที่ของเรา บุตรบริจาคของเราสำเร็จแล้ว นี่มันทำลายบุตรบริจาค ของเรา เรายอมไม่ได้ ก็หดพระแสงกลับเข้าไปเสีย ไม่เป็นอันตรายแก่ชูชกแม้แต่นิด เดียว นี่ฉันใดก็ดี พระองค์ทรงอดกลั้นต่อความโกรธที่บังเกิดขึ้นเฉพาะหน้า เรียกว่า ขันติโดยตรงทีเดียว ขันตินี้แหละเป็นตัวสำคัญนะ จะเป็นภิกษุสามเณรที่ดีได้ก็ด้วย ขันตินี้แหละ จะเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดีได้ในธรรมวินัยของพระศาสดา ก็ด้วยขันติความ อุตทนนี้แหละ รักษาเอาไว้เถิด เลิศล้ำพันประมาณทีเดียว เมื่อรักษาเอาไว้ได้แล้ว นิพพาน ปรม วนุตติ พุทธา พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงรับสั่งว่าเป็นนิพพานอย่างยิ่ง ว่านิพพานนั้นแหละเป็นอย่างยิ่งทีเดียว นี่แหละขันตินี้เป็นตัวนิพพานหละ อุตทนไม่ได้ไป นิพพานไม่ได้ อุตทนได้ไปนิพพานได้

นิพพานะอยู่อย่างไรรู้กัน อยู่ที่ไหน เขว่านิพพานอยู่ในใจ คำว่านิพพานะ นิภขนุตติ นิพพาน ใจของเราออกจากกิเลสเครื่องร้อนได้เป็นตัวนิพพาน นี่นิพพานไม่ อยู่กับใจเสียแล้ว ใจออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดไปเสียแล้ว ใจออกจากกิเลสเครื่องร้อย รัดไป ตัวใจที่ออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดนั้นหรือตัวนิพพาน กิเลสเข้าไปเย็บร้อยอยู่นั้น หลุดออกเสียจากกิเลส ขาดออกไปเสียจากกิเลส นั้นหรือเป็นตัวนิพพาน นั้นเป็นตัว ออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัด เมื่อออกจากกิเลสเครื่องร้อยรัดแล้วจึงจะไปสู่นิพพานอีกครั้ง หนึ่ง นิพพานแยกออกเป็น ๒ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ

นิพพานแยกออกเป็น ๒ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ เหมือนพระพุทธเจ้าได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าแล้วแต่ว่าชั้นบัญญัติยังปรากฏอยู่ สังขณเวไนยสัตว์อยู่ ๔๕ ปี ในระหว่างนั้นเป็นสอุปาทิเสสนิพพานธาตุทั้งนั้น เป็นสอุปาทิเสสนิพพาน

ส่วนอนุปาทิเสสนิพพานละ เมื่อพระพุทธเจ้าครบอายุ ๘๐ พรรษาแล้ว ที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน เดินสมาบัติทีเดียว ถึงกำหนดแล้วเข้าปรินิพพาน เดินสมาบัติปฐมฌาน รูปฌาน อรูปฌาน เดินถอยไปถอยมานับครั้งนับหนไม่ถ้วน เมื่อสมควรธรรมกายของท่านละเอียดสมควรแล้วก็ตกศูนย์มุป พอตกศูนย์มุป อายตณนิพพาน ดึงดูดแล้ว เตี้ยโน้น ธรรมกายของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้ธรรมหายไปอยู่ในนิพพาน ศูนย์นั้นเข้าถึงกำเนิดนิพพาน กำเนิดนิพพาน ในกำเนิดนั้นมีว่าง ศูนย์เข้าไปตกอยู่ในนั้นกลับเป็นธรรมกายใหญ่มหิพาร หน้าตัก ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกตุดอกบัวตูม ใส จะเป็นธรรมกายที่โปรดสัตว์อยู่นี้หรือที่ไปนิพพานนั้นนะ ที่เข้านิพพานไปแล้ว นิพพานอยู่ข้างบน สูงจากภพ ๓ นี้ขึ้นไป ๓ เท่าภพ ๓ โตเท่ากันกับภพ ๓ นี้ สว่างเป็นแก้วไปหมดทั้งนั้น จดงาม โตเท่ากับภพ ๓ นี้ แต่ว่าตรงกลางนิพพานนะมีกำเนิด กำเนิดเหมือนกับกำเนิดของมนุษย์ที่เดินสมาบัติเข้าไป เข้าไปถึงกายทิพย์ กายทิพย์ละเอียดรูปพรหม รูปพรหมละเอียด อรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด เป็นชั้นๆ เข้าไป

นั่นมีอายตนะทั้งนั้น มีอายตนะรองรับเป็นชั้นๆ เข้าไปจนกระทั่งถึงอรูปพรหมถึงธรรมกาย ธรรมกายก็มีอายตนะรองรับเป็นชั้นๆ ไป จนกระทั่งถึงธรรมกายละเอียด โสตา โสตาละเอียด สกทาคา สกทาคาละเอียด อนาคา อนาคาละเอียด มีอายตนะรองรับเป็นชั้นๆ ขึ้นไปทั้งนั้น มีอายตนะรองรับทั้งนั้น เป็นชั้นๆ ขึ้นไปถึงธรรมกาย อรหัต อรหัตละเอียดนั้นแหละ ในอายตนะของพระอรหัตนั้นแหละบริสุทธิ์ฉันท นิพพานบริสุทธิ์ยิ่งกว่านั้น เป็นอายตนะอย่างนั้น พอไปถึงนิพพานก็เป็นธรรมกาย ธรรมกายที่เข้านิพพานไปนะ ธรรมกายองค์นี้ใช้ใหม่ ธรรมกายตกศูนย์แล้วดับไปแล้วตรงศูนย์นั้นตกถึงศูนย์อายตณนิพพานก็กลับเป็นธรรมกายใหญ่ ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกตุดอกบัวตูม ใส นั่นจะเป็นธรรมกายใหม่ไม่ใช่ธรรมกายเก่าหรือ ก็ถูก เป็นธรรมกายใหม่หรือ ก็ถูก ไม่ผิด ก็เอาธรรมกายเก่าไปไว้ที่ไหนเล่า ธรรมกายเก่าตกศูนย์เสียแล้ว ดับเสียแล้ว ตกศูนย์ดับธรรมกายเสียแล้ว กลับเป็นธรรมกายอีก ละเอียดกว่า สวยกว่า ธรรมกายเก่านับเท่าไม่ถ้วน นั่นนิพพานอยู่โน้น นั่นเรียกว่าเมื่อพระพุทธเจ้าถึงอายตณนิพพานนั้นแล้ว อยู่ในนิพพานแล้วขณะใด ขณะนั้นเรียกว่าอนุปาทิเสสนิพพาน เข้าถึงอนุปาทิเส

นิพพานเสียแล้ว ไม่ใช่สุภาทิเสสนิพพาน เป็นอนุภาทิเสสนิพพานทีเดียว เข้าไปอยู่ในอายตณนิพพานนั้น

อายตณนิพพานนั้น เมื่อธรรมกายของพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เข้าไปมีอยู่ไหนเลย มีอยู่ เรียกว่าอายตณนิพพาน บาลีบริหารตำรับตำราไว้ว่า **อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตฺนํ** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นิพพานเป็นอายตณะมีอยู่อันหนึ่ง แต่ว่าพระพุทธเจ้ายังไม่ได้เข้านิพพาน พระอรหันต์ยังไม่ได้เข้านิพพาน ก็เป็นอายตณะคอยรองรับอยู่ เหมือนอย่างกับตาของเรามีอยู่ ยังมีเห็นรูป รูปมันยังไม่มาถึง ตายังไม่มาถึงรูป รูปยังไม่ถึงตา ก็ไม่เห็นกัน ก็มีอายตณะอยู่แล้ว อายตณนิพพาน อายตณะคือหู เสียงมันยังไม่มาถึงก็ไม่ได้ยินกัน พอเสียงมาถึงก็ได้ยินกัน เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ มีอายตณะเครื่องรับทั้งนั้น นี่เป็นอายตณะของโลกเขา อายตณนิพพานเป็นของละเอียด ละเอียดทีเดียว นั่นแหละนิพพานที่พระพุทธเจ้าเข้าถึง ที่เรียกว่าอนุภาทิเสสนิพพานธาตุ เข้าไปแล้วไม่กลับมานั่นแหละ นิพพานนั้นแหละได้ชื่อว่าเป็นอายตณะมีอยู่อันหนึ่ง เรียกว่านิพพานเฉยๆ ไม่เรียกว่าพระนิพพาน ธรรมกายของพระสัณฺฑาธุราชกุมารเข้าไปอยู่ในนิพพานนั้น เรียกว่าพระนิพพาน ธรรมกายนั้นเรียกว่าพระนิพพาน แต่ว่านิพพานที่ยังเป็นเครื่องรองรับนั้น เรียกว่าอายตณนิพพาน หรือเรียกว่านิพพานเฉยๆ พระนิพพานคือพระเข้านิพพาน ให้รู้จักหลักอย่างนี้

เมื่อรู้จักหลักอย่างนี้ที่พระองค์รับสั่งว่า **นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา** พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งนิพพานว่าอย่างนี้ อย่างนี้ พอไปถึงพระนิพพานเข้าแล้ว ด้วยความอดทน ด้วยความนิ่ง ด้วยความหยุด ด้วยความอดใจ นั่นแหละจึงเข้านิพพานได้ ถ้าไม่มีความอดทน ไม่มีความหยุด ไม่มีความนิ่งอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว เข้านิพพานไม่ได้ ที่เข้านิพพานได้ไปนิพพานได้ก็เพราะอาศัยความอดทนคืออดใจนั่นเอง เป็นความแผดเผาอย่างยิ่ง ชั่วไม่ได้เข้าไปเจอปน **น หิ ปพฺพชิตํ ปรูปชาติ สมฺโณ โหติ ปรีวิเรยฺยนฺโต** ยังเข้าไปฆ่าผู้อื่นอยู่ ยังเข้าไปฆ่าสัตว์อื่นอยู่เป็นนักบวชไม่ได้ ไม่เป็นนักบวชกับเขา เป็นบรรพชิตไม่ได้ ไม่เป็นบรรพชิตกับเขา ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่เป็นสมณะไม่ได้ เพราะยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่

ที่เป็นนักบวชได้เพราะไม่เข้าไปฆ่าผู้อื่น ที่เป็นสมณะได้เพราะไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อเป็นเช่นนี้ นี่ท่านบอกตรงทีเดียว บอกตรงๆ ถ้าอยากเดินตรงๆ แล้วก็น่าเดินทีเดียว ทางพุทธศาสนาไม่มีเบียดเบียนเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าเลิกเบียดเบียนแล้ว **นิทตสตุถา นิทตทณฺหา** ไม่มีท่อนไม้ศัสตราในมือแล้ว ผู้ที่ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ถ้า

ยังมีปืนพก มีดพก ยังมีอาวุธติดมืออยู่แล้วก็ไม่ได้การ ไวใจไม่ได้ เขี่ยก็ไม่ไวใจ อย่าว่าแต่มนุษย์เลย

มีท่านดาบสผู้หนึ่งแก่ได้ไปบิณฑบาตในบ้าน แกเหาะเหินเดินอากาศได้ วันหนึ่งเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ชาวบ้านเขาใส่แกงเหี้ยมาถ้วยหนึ่ง มานั่นเข้ามันเริ่ดอร่อยจริง รุ่งขึ้นเช้าเอาขามไปส่งเขา ถามเขาว่าแกงอะไร แกงเหี้ย ว้า! หมายตัวจะฆ่าให้ตาย ไอ้เหี้ยใหญ่ปฏิบัติเราอยู่ตัวหนึ่ง เราจะแกงกินได้หลายวัน จะต้องฆ่าไอ้เหี้ยนั้นแกงกินเสีย ดาบสก็เอาระบองเหน็บไว้ในจีวร คลุมๆ เข้าไว้ เหี้ยเข้ามาจะต้องตีให้ตายทีเดียว เพื่อแกงกิน เอาแล้ว เหี้ยออกมาจากปลวก มาดูกิริยามารยาทของพระผู้เป็นเจ้า ดูไม่ได้ วันนี้หูตาภิรยาแปลกประหลาดเหมือนอะไรเข้าสิงในตัว ไม่ไวใจตาดาบสเสียแล้ว ดูหน้าดูหลังเสียแล้ว ดาบสก็ทำหน้าตาปะหลับปะเหลือกอยู่ มองซ้ายมองขวา มันผิดปรกติอยู่แล้วนี่ นี่สัตว์มันรู้ละ สัตว์ฉลาดมันรู้เทียวว่ามนุษย์จะมีกิริยาทำทางอย่างไร มนุษย์มันมีผิด นี่ผิดปรกติ กิริยาทำทางเรารู้เหมือนกันแหละ แต่ทว่าไหวพริบชนิดนี้ มนุษย์ที่เข้ามาอยู่ด้วย มนุษย์พาล มนุษย์ขโมยก็รู้ มนุษย์คนชื้อก็รู้ ดูตามันแหละรู้ตามันบอก ใจมันชื้อมันก็บอกว่ามันชื้อ คดมันก็บอกว่ามันคด ดูเถะตามันนั้นแหละ ไอ้ชื้อมันมองลูกตามันตรงกัน มันไม่หลบหลีกกันหรอก มันไม่หลบตากัน ไอ้นั้นชื้อหละ ชื้อตรงๆ ชื้อๆ ถ้าตามันคอยหลบอยู่ละไม่ได้ ไอ้นี้ต่อแหล ปะหลับปะเหลือกอยู่แล้ว ไม่ได้การละตามันไม่ตรงกับเรา ไอ้ชนิดนี้ถ้าเหลี่ยมโกงมี ตาก็ไม่ตรงกันเสียแล้ว ชนิดนั้นต้องออกห่างนะ ถ้าตามองไม่ตรงกันละก็ ออกห่างเทียว ถ้าจะอยู่ใกล้กันแล้วตาต้องตรงกัน ถ้าตาปะหลับปะเหลือกมัวซ่อนตาอยู่ไม่ได้หละ เพลียงพล้ามันขโมยป็นี่นะ นั่นควรระวังไว้นะ

นี่เมื่อจับหลักตรงนี้ได้แล้วก็นั่นแหละ มหาโคธาทเห็นดาบสว่าไม่ได้การทีเดียว กิริยามารยาท ตาปะหลับปะเหลือกทีเดียว ผิดปรกติ เหี้ยคอยระวังตัว พอเพลียงพล้าม ไอ้เหี้ยเข้ามาใกล้ ดาบสก็จะฆ่าเหี้ย เหี้ยมันคอยระวังอยู่นี้ พอได้ทำดาบสก็เอาระบองแล่นผลุงเข้าไปให้ เหี้ยมันก็หลบไปเสีย ลงดินติดอยู่กับดินนั้น เหี้ยปรูดเข้าโพรงไปแล้ว เข้าปล่องไปแล้ว เรียกเหี้ยออกมา เหี้ยก็บอกว่า ออกมาได้อย่างไรละ ไม่พลองมันอยู่ในมือละ นั้นแน่ไอ้ไม้พลองอยู่ในมือ ไม่ได้การเอาจริงไอ้นี่

เพราะฉะนั้นมนุษย์ก็ดี ทั้งหญิงชาย คฤหัสถ์บรรพชิตไม่ว่า ถ้านักบวชก็เหมือนกันยังมีเก็บศัสตราอาวุธกันอยู่แล้วก็ได้ นักบวชจอมปลอมอยู่แล้วก็ได้การหละ มีดพกมีดอะไรเก็บใส่หีบใส่ตู้ซ่อนเร้นไว้ อะไรต่างๆ นานาเหล่านี้ไม่ได้ นักบวช

เหล่านี้ไม่ได้ ยังจอมปลอมอยู่ ไม่ใช่ักบวชจริงหรือ ักบวชโก่ง ต้องรีบแก้ไข ไม่แก้ไขไม่ได้ เป็นพระเป็นเณรไม่เข้าใจ ให้สึกเป็นอุบาสกอุบาสิกาไม่เข้าใจ ช้อนอาวุธอยู่แล้วก็ไม่ได้ **นิหตสตุถา นิหตทณฺหา** ไม่มีศัสตราและท่อนไม้ในมือแล้ว มือเปล่าแล้ว นี่เขาเรียกว่ามันคายวงแล้ว ปล่อยแล้ว ปล่อยไม่เอาธนูแล้ว อย่างนี้เรียกว่าใช้ได้หละ ตาก็ตรงแล้ว ไม่ปะหลับปะเหลือกแล้ว อย่างนี้ใช้ได้ นี่ตัวอย่างนะ ถ้าว่าใครเป็นเช่นนี้แล้วเลิกเสียนะ เป็นภิกษุสามเณรเลิกเสีย ให้อ้อนเรือนอาวุธอย่างนั้นะมันยังเป็นคนร้ายอยู่ในตัว อุบาสกอุบาสิกา ก็เลิกเสียนะ มันเป็นคนร้ายอยู่ในตัวมัน ต้องแก้ไขมันเสียทีเดียว ถ้าแก้ไขมันได้แล้ว มันเชื่อเราแล้วละก็ได้ชื่อว่าไม่เข้าไปฆ่าสัตว์อื่นแล้ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่นแล้วแน่หละ ไว้ใจได้

ถ้ามันยังมีอาวุธอยู่ละก็ยังไว้ใจไม่ได้ มันจะต้องไปฆ่าสัตว์อื่น ยังเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ไว้ใจมันไม่ได้ ตัวของเราเองแหละ ไม่ต้องไปตัวคนอื่นหละ ไว้ใจมันไม่ได้ ดีหัวมันเปกหรือตบตัวมันเปก หรือผางเข้าไปให้ ค่อยๆ มันก็พอจะทนได้ ถ้าว่ามันหน้ามืดขึ้นมาละก็ เขาว่าเห็นช้างเท่าหมูเทียวนะ มันโกรธขึ้นมาแล้วละก็ เล็กโตไม่ว่า เอาทีเดียวแหละ มันไม่กลัวกันหละ เมื่อรู้จักหลักอันนี้ละก็ คอยดูตัวของตัวไว้ มันจะมีเพลงโก่งตัวเองอยู่อย่างไระละก็แก้ไขมันเสีย ถ้าว่ามันยังเข้าไปเบียดเบียนผู้อื่นอยู่ มันยังจะฆ่าผู้อื่นอยู่ มันจะเข้าไปฆ่าผู้อื่นอยู่ เข้าไปเบียดเบียนผู้อื่นอยู่จะเรียกว่าักบวชที่ดีไม่ได้ จะเรียกว่าสมณะไม่ได้ จะเรียกว่าบรรพชิตไม่ได้ ใช้ไม่ได้ทีเดียว เหตุฉะนั้น ต้องเลิกพวกเหล่านี้เสียให้ขาด ใจจะเป็นักบวชที่ดี ทำกรรมะให้เป็นขึ้น ทำใจให้อยู่กับที่ ทำกรรมะเรื่อยๆ ไป นั่นแหละเป็นักบวชที่ดีได้ เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดีได้ในพระพุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ ตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษาตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวทุเชน** ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างกรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตุถิ ภานฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดิ์จึงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดาโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติยุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้

แอมว่ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

